

Patriarhat versus egalitate de gen: o perspectiva asupra criticilor feministe cu privire la multiculturalism

Ana Alexandra

Abstract:

Intrebarea la care incerc sa raspund in cadrul acestei lucrari este daca obiectiile feministe cu privire la multiculturalism vizeaza sau ar trebui sa vizeze drepturile comunitatilor culturale minoritare sau mai curand ar fi utila o remodelare a criticilor asupra patriarhatului ce imbraca diverse forme. O parte din criticile aduse multiculturalismului din perspectiva egalitatii de gen accentueaza ideea binarismului intre societatile de cultura occidentala, ca fiind mai putin patriarhale si cele non-occidentale, mult mai profund patriarhale¹. Contestand acesta prezumtie, prin prisma faptului ca nu consider ca poate fi calculat gradul de patriarhat din cadrul unei societati², doresc in acesta lucrare sa argumentez in favoarea unei abordari ce vizeaza atat caracteristicile patriarhale traditionale ale anumitor comunitati minoritare culturale, cat si caracteristicile patriarhale moderne ale societatilor vestice si totodata interconexiunile dintre comunitatile culturale majoritare si cele minoritare si modul in care acestea contribuie si se sprijina reciproc in mentinerea inegalitatii de gen sub diferite forme in diferite societati.

Domeniu: Stiinte politice

Cuvinte cheie: feminism, multiculturalism, cultura, drepturi colective, gen, oprinare

Despre autoare: Alexandra Ana este absolventa a Facultatii de Stiinte Politice din cadrul Scolii Nationale de Stiinte Politice si Administrative (SNSPA). A absolvit facultatea in anul 2010, iar in prezent urmeaza cursurile Masteratului de Gen, Politici si Minoritati din cadrul SNSPA.

---

¹ Vezi Okin, Okin, Susan Moller, octombrie/noiembrie 1997: *Is Multiculturalism Bad for Women*, Boston Review <http://www.bostonreview.net/BR22.5/okin.html>

² Nu consider ca poate fi calculat gradul de patriarhalism al unei societati, ci mai curand diferitele forme pe care acesta le imbraca in cadrul diferitelor societati si perioade de timp. Stabilirea unor criterii de masurare a patriarhatului dupa standarde occidentale poate conduce la conturarea unei viziuni deformate cu privire la ceea ce inseamna patriarhatul in diferite societati si de asemenea poate trece sub semnul invizibilului noile forme ale patriarhatului modern, vestic precum standardele de frumusetate, greutate, operatii ce tin de chirurgia plastica samd.

1. Universalitate, drepturi si egalitate

„Feminismul e pe cale sa se schimbe. Provoaca patternul existent al relatiilor dintre sexe, ori de cate ori acestea sunt caracterizate de subordonare si inegalitate. Facand acest lucru, intra in mod necesar in contact cu obiceiurile si practicile din societatile existente.” (Phillips, 2010, p. 16)

Una din dezbaterile actuale ale feminismului vizeaza modul in care revendicarea drepturilor comunitatilor minoritare multiculturale deseori intra in conflict cu principiile egalitatii dintre femei si barbati. Voi incepe aceasta discutie de la perspectiva lui Will Kymlicka asupra multiculturalismului. Acesta considera ca revendicarile minoritatilor sunt justificate prin referinta la drepturile universale ale indivizilor. Astfel, daca drepturile omului si libertatile fundamentale inglobeaza anumite standarde minime prin care un individ poate alege cum sa isi traiasca viata si daca contextul in care indivizii pot face alegeri semnificative este asigurat de cultura in care traiesc, atunci membrii minoritatilor culturale au nevoie de capacitatea de a reglementa propria cultura pentru a putea sa se bucure de aceleasi drepturi ca si altii. Totodata, autorul diferentiaza intre doua categorii de drepturi ce vizeaza comunitatile minoritatilor culturale si anume drepturi de autoguvernare ale indigenilor care sunt mai puternice, deoarece acestia au fost incorporati in o comunitate mai larga prin cucerire sau colonizare si drepturile politice ale imigrantilor care au ales de buna voie sa emigreze.

In plus, modelul multiculturalismului prezentat de Kymlicka realizeaza o distinctie intre doua tipuri de actiuni ce vizeaza minoritatile culturale. Astfel acesta vorbeste despre protectia externa pe care o considera necesara in vederea asigurarii drepturilor minoritatilor culturale prin raport cu alte grupuri culturale si despre restrictiile interne care constrang membrii grupului minoritar respectiv in mod ilegal, in aceasta din urma situatie precizand faptul ca acest lucru nu inseamna o permisivitate a grupurilor pentru a discrimina intre membrii pe baza de sex, rasa sau orientare sexuala. Kymlicka considera ca, in ansamblul lor, societatile ar trebui sa recunoasca drepturile minoritatilor culturale in vederea exercitarii unei cetatenii egale, dar precizeaza faptul ca politicile de acomodare trebuie sa vizeze respectarea drepturilor indivizilor intelese in sens liberal si ca implicit acestea drepturile femeilor nu trebuie incalcate.

Una din criticile aduse acestei viziuni asupra multiculturalismului este adusa de catre Anne Phillips atat in cunoscuta sa lucrare *Multiculturalism without Culture*, cat si in mai nou aparuta *Gender and Culture*. Astfel, aceasta argumenteaza faptul ca nu e usor sa distingii intre protectie externa legitima si restrictii interne ilegitime, iar in sprijinul ideii sale aduce perspectiva lui Ayelet Shachar, care considera ca una din prioritatile grupurilor pentru a se distinge de alte grupuri e de a decide existenta sau non-existenta calitatii de membru, iar aceasta autoritate decizionala functioneaza prin intermediul dreptului din familie ce poate implica restrictii semnificative cu privire la drepturile femeilor. Sachar exemplifica prin triburile indiene din America de Nord ce recunosc ca membrii ai grupului copiii din casatoriile barbatilor cu femei din afara grupului dar nu si copii din casatoriile femeilor din grup cu un membru din afara grupului.

In plus, in abordarea sa asupra multiculturalismului, Kymlicka stabileste conditiile in care statul poate interveni impotriva discriminarilor ce au loc in intra-grup precizand ca aceste interventii sunt posibile „atunci cand au loc violari in masa si sistematice ale drepturilor omului, precum sclavia sau genocidul sau tortura in masa sau expulzarile.”(Phillips, 2010, p. 24, traducere proprie). Anne Phillips considera ca aceasta perspectiva esueaza in a recunoaste faptul ca exista violari la fel de grave in cadrul grupului, dar deoarece au loc preponderent in mediul privat sunt mai putin vizibile. Bineinteles, este cazul discriminarilor de gen care nu se incadreaza in sablonul lui Kymlicka, deoarece acestea sunt mai informale si mai ascunse si care, asa cum precizeaza Phillips, devin „naturalizate” cu timpul si astfel chiar si cei care sufera violari grave ajung sa accepte aceste conditii ca fiind legitime.

O alta critica vine din partea Marthei Nussbaum, care alaturi de alte feministe precum Phillips sau Sarah Song considera viziunea lui Kymlicka asupra culturii ca fiind omogena, delimitata si definita de un set limitat de attribute cum ar fi limba, istoria si valorile. Mai mult Sarah Song considera ca aceasta abordare nu ia in considerare „politica conflictului si constructiei culturale”, ignorand astfel faptul ca anumite culturi sunt caracterizate printr-o varietate interna si de asemenea prin voci contestatare. Song apreciaza faptul ca desi autorul distinge intre structura si caracterul culturii, structura fiind cea esentiala supravietuirii culturii, iar caracterul fiind cel care include norme si practici specifice, el omite sa observe faptul ca insasi aceasta distinctie e un rezultat al contestarilor si luptelor din interiorul grupului. Aceasta aduce drept exemplu faptul ca liderii unei comunitati culturale pot argumenta impotriva lui

Kymlicka sustinand ca propria comunitatea lor culturala continua sa existe tocmai pentru ca membrii ei aplica anumite practici patriarhale, iar daca astfel de practici nu sunt protejate cultura poate disparea.

Contestand ideea culturilor ca structuri rigide, Ayelet Shachar precizeaza faptul ca in comunitatile minoritare religioase, chiar daca femeile incearca sa aduca schimbari in intragrup, acestea sunt acuzate de liderii respectivelor comunitati ca tradeaza traditiile culturale ale grupului, iar astfel de etichetari, precizeaza teoreticiana, reduc la tacere membrii grupului care au curajul de a chestiona interpretarile dogmatice ale traditiilor esentiale ale grupului. In aceeasi lumina, Susan Moller Okin precizeaza faptul ca „in timp ce dorinta puternica de a conduce si controla femeile, de a le blama si pedepsi pentru dificultatea barbatilor de a-si controla propriile impulsuri sexuale, a fost atenuata considerabil in cele mai progresive si reformate versiuni ale Iudaismului, Crestinismului si Islamismului, aceasta ramane puternica in versiunile mai ortodoxe si mai fundamentaliste ale acestora.” Tot in acest sens, Okin aduce exemplul deciziei guvernului francez din 1980 de a permite imigrantilor barbati din diferite culturi sa aduca mai multe sotii in tara (recunoscand insa legal in Franta numai una) sau cel al recunoasterii dreptului religios cutumiar in tari precum India, ce reglementeaza casatoria si divortul, ca fiind politici multiculturalale care permit o mai mare inegalitate intre femei si barbati. Astfel, din perspectiva acesteia, exista mai multe incompatibilitati decat puncte comune intre multiculturalism si feminism, iar o prioritizare a drepturilor acordate minoritatilor culturale asupra egalitatii dintre sexe din cadrul grupului poate pot afecta negativ integritatea femeilor.

Din punctul de vedere al Annei Phillips, s-a creat o falsa opozitie intre respectarea diversitatii culturale a minoritatilor si asigurarea drepturilor femeilor din cadrul acestor grupuri. Teoreticiana considera ca acest lucru se datoreaza si faptului ca abordarile universaliste despre drepturi si egalitate nu introduc discursul cu privire la diferente ajungandu-se astfel la suprapunerea problemele ridicate de egalitatea de gen si drepturile minoritatilor culturale. Aceasta considera ca prin extinderea la nivelul tuturor indivizilor a acelorasi drepturi si libertati „se ascund si uneori reintarec acele inegalitati de fond ce continua sa genereze inegalitati de putere.” (Phillips, 2010, p.19). Pe de alta parte, Phillips apreciaza ca o „egalitate care depinde de ignorarea de catre altii sau omiterea unor caracteristici cheie ale identitatii nu reprezinta o optiune acceptabila si ca trebuie sa fie posibil

sa fim si diferiti si egali”(Phillips, 2010, p.20, traducere proprie). Astfel, aceasta considera ca feminismul si multiculturalismul inter-relioneaza nu datorita faptului ca opresiunea reprezinta problema centrala a amandurora, ci datorita faptului ca aceste opresiuni au o structura comuna. Phillips nu mentioneaza care ar fi acesta structura comuna, dar asa cum incerc sa demonstrez pe parcursul acestei lucrari, consider ca relatiile de tip patriarhal reprezinta structura comuna celor doua perspective.

Criticand relativismul cultural³, reificarea culturala⁴ si faptul ca intelegerea si semnificarea practicilor culturale nu poate fi realizata doar din interiorul comunitatii si nici doar din exteriorul acesteia, Phillips sugereaza faptul ca asigurarea unui dialog real, a acelei „politics of presence”⁵ poate contribui la contracararea „falselor universalisme” si „substitutionismul” ce permite anumitor grupuri sa devina reprezentanti pentru ceilalti membri. Astfel, aceasta aduce in discutie subreprezentarea persistenta a femeilor in cele mai multe foruri si considera ca reprezentarea politica a femeilor in procesul de formare al politicilor si proceselor decizionale reprezinta un aspect un aspect esential pentru a rezolva tensiunile intre acordarea de drepturi grupurilor culturale si egalitatea femeilor cu barbatii.

Revenind la disensiunile dintre multiculturalism si feminism, teoreticienii politici, printre care si Kymlicka, se refera uneori la dreptul la „vocea proprie” si la „iesire” (exit) ca modalitati prin care indivizii, si implicit membrii grupurilor minoritare culturale, pot alege sau prefera anumite optiuni fata de altele. Totusi, asa cum remarca si Phillips, aceste posibilitati nu sunt reale pentru multe femei din intreaga lume, care traiesc sub presiuni psihologice si care nu au posibilitatea economica de a parasii comunitatea respectiva. Nici faptul ca acestea nu aleg niciuna din aceste doua optiuni nu reprezinta consimtamantul acestora. Teoreticiana mai argumenteaza in acest sens faptul ca alegerea depinde de conditii substantiale ce includ un minimum de libertati si drepturi civile si politice, pentru a permite exprimarea opiniei si totodata educatie si oportunitati de incadrare pe piata muncii pentru ca dreptul la iesire sa

---

³ relativismul cultural - înțeles ca o înțelegere a faptului ca normele de dreptate sunt relative societatii în care s-au format si ca este inadecvat sa utilizam normele formate într-o anumita societate pentru a le impune altor grupuri (Phillips, 2007)

⁴ reificare culturala – înțeleasa ca o perspectiva asupra culturilor ca fiind monolitice, autoconsistente intern si bine protejate fata de influentele externe, nu reprezinta o versiune plauzibila despre înțelegerea lumii (Phillips, 2007)

⁵ Politicile prezentei – Anne Phillips

poata fi exercitat. In acest context, Phillips propune solutia *vocilor alternative*⁶, ce pot oferi perspective mai nuanțate cu privire la disensiunile dintre egalitatea culturala și cea între sexe. (Phillips, 2010, p.36)

Referitor la acest din urmă aspect, Anne Phillips propune în cartea sa, *Gender and Culture*, o perspectivă a lui Jacob Levy ce reconfigurează multiculturalismul ca un mod de a redresa cruzimea și violența, argumentând că astfel s-ar diminua gradul de dificultate atât în a restrânge practicile interne violente împotriva femeilor, dacă multiculturalismul însuși ar fi bazat pe necesitatea evitării violenței și cruzimii, cât și în a contesta tratamentul inegal al femeilor, dacă principalul motor al multiculturalismului ar fi contestarea tratamentului inegal al grupurilor minoritare (Phillips, 2010, pp.43-44).

O altă variantă propusă cu privire la aceste tensiuni între drepturi culturale și egalitatea dintre sexe vine din partea Marthei Nussbaum, care argumentează că un limbaj al capacităților este mai puțin legat de o tradiție sau o cultură particulară decât un limbaj al drepturilor și ar permite totodată contracararea reclamațiilor privind specificitatea culturală. În plus, aceasta consideră că exercitiul libertății depinde de dezvoltarea acestor capacități, iar acest lucru e posibil prin politici publice adecvate, creând posibilitatea astfel de a da semnificație libertății de a decide cu privire la propria persoană. (Nussbaum, 2008, pp.58-61)

O altă teoreticiană ce tratează anumite disensiuni dintre multiculturalism și feminism este Sheila Benhabib care argumentează faptul că:

„tinta oricărei politici ce vizează conservarea culturilor trebuie să fie capacitatea membrilor grupului cultural pentru a-și însuși, îmbogați și chiar răsturna termenii propriilor lor culturi. Dreptul de apartenență la un grup cultural implică dreptul de a spune „nu” ofertelor culturale variate ale grupurilor culturale cu privire la educație, națiune, religie sau familie. Exercițiul autonomiei este inimaginabil dacă implică doar reproducerea culturală; trebuie de asemenea să implice lupta și respingerea culturală prin care vechiul este transformat și noi orizonturi culturale sunt articulate”. (Benhabib, 1999, p.56, traducere proprie)

Mai mult, Benhabib este de părere că o cultură trebuie apreciată în mod interpretativ pentru a permite construirea identității personale a membrilor grupului cultural prin

---

⁶ Alternative voices

„interpretare, renovare și re-creare”, comparând imaginea culturilor cu cea a unui calidoscop în sensul în care cu fiecare mutare reconfigurăm piesele ce uimesc prin noutatea și vitalitatea fiecărei noi configurații. (Benhabib, 1999, pp.56-57)

Astfel, posibilele disensiuni existente între multiculturalism și feminism nu reprezintă o opoziție reală în măsura în care cultura nu este definită într-un sens rigid, strict delimitat, ci tocmai prin caracterul interschimbabil, contestabil, creând condiții necesare pentru propria regenerare în cadrul unor contexte multivalente. Mai mult, multiculturalismul perceput în acest context reprezintă, din punctul meu de vedere, un aliat al feminismului, deoarece consider că practicile opresive atât față de femei cât și față de grupurile minoritare culturale au la bază și sunt alimentate de practicile patriarhale și ierarhizare, dar în termenii opozițiilor binare.

1. Noi versus ceilalți

În această a doua parte a lucrării pornesc de la afirmația lui Susan Moller Okin cu privire la culturi, la faptul că aceasta operează pentru a susține puterea masculină, că multe din acestea au drept scop principal controlul femeilor de către bărbați, iar a permite tradiției culturale să fie un legitim element în cadrul clauzelor culturale⁷ poate încuraja și susține practicile patriarhale.

Tot Susan Moler Okin consideră că anumite societăți sunt mai puțin patriarhale decât altele, și că în general, că societățile occidentale, cu o tradiție liberală, sunt mai puțin patriarhale decât cele non-occidentale. Inițial, am fost de acord cu prima afirmație susținută de teoreticiană, dar luând în considerare și cea de a doua afirmație remarc faptul că Okin, atunci când se referă *la multe societăți ce au drept scop principal controlul femeilor de către bărbați*, aceasta se referă în principal la societățile non-occidentale. Astfel, doresc să argumentez în continuare faptul că această împărțire opozițional-ierarhică între societățile vestice și cele non-vestice nu este utilă și voi încerca să arăt faptul că, deși patriarhatul capătă diverse valențe în funcție de contextul în care se manifestă, acesta există în mod real în cadrul

---

⁷ Cultural defense

societatilor, inclusiv occidentale, din nefericire nu e pe cale de diminuare, ci doar isi schimba infatisarea.

Asa cum precizeaza si Anne Phillips, consider ca diferente culturale sunt de cele mai multe ori percepute in termenii unor ierarhii culturale, mai degraba decat ca simple variatii, conducand la reducerea acestora la doua mari tipuri de culturi, cea occidentala si cea non-occidentala, ce rezonaza astfel cu imaginea superioritatii si respectiv a inferioritatii (Phillips, 2010, p.20). Unul din primele argumente pe care Phillips le aduce cu privire la aceasta diferentiere ierarhica se refera tocmai la faptul ca in prezent, clasificarea intre culturi bune si rele, sau avansate si mai putin avansate vizeaza tratamentul acestora fata de femei. Astfel, culturile sunt stigmatizate si practicile culturale din cadrul anumitor societati sunt transformate in stereotipuri culturale. Aceste practici vizeaza practicarea chirurgiei genitale la femei, a clauzelor culturale in cadrul comunitatilor minoritare culturale ce vizeaza de multe ori uciderea sau violarea femeilor sau fetelor, a izolarii femeilor in spatiul domestic, a practicilor culturale vestimentare „modeste” sau segregarea dintre sexe in educatie si religie. In acest sens, un anumit mod de interpretare a cutumelor culturale sunt invocate in vederea subordonarii si crearii unui cadru in care contestarea este putin posibila pentru femei. Aceasta viziune dihotomica asupra culturii, ca inferioara si superioara moral conduce la ideea ca aceasta reprezinta o caracteristica primara doar a grupurilor minoritare sau a celor non-vestice. Cu privire la acest aspect, Anne Phillips considera absolut necesara formularea unor politici cu privire la egalitatea dintre sexe care sa nu se alimenteze din stereotipurile culturale si din discursurile opozitional-ierarhice (Phillips, 2010, p. 56).

Asa cum am precizat in sectiunea precedenta, este estentiala combaterea tendintei de a percepe grupul cultural ca solid, omogen, clar delimitat, deoarece aceasta perspectiva nu ofera posibilitatea perceperii intr-un mod autentic a modului in care functioneaza normele culturale in cadrul anumitor comunitati minoritare culturale. Phillips precizeaza in acest context, faptul ca o consecinta majora determinata de o astfel de viziune, se refera la faptul ca modul in care cultura apare ca o sursa majora a identitatii indivizilor, ce astfel determina actiunile si comportamentul acestora, este indirect asociata cu grupurile minoritare non-occidentale.

Voi discuta in continuare cateva aspecte importante ce vizeaza practicile culturale, ce contribuie la mentinerea dihotomiei intre societatile vestice, hegemonice si cele non-vestice, si anume, chirurgia genituala, mariajul timpuriu, aranjat sau fortat si utilizarea clauzelor culturale

in cadrul proceselor ce implica membrii ai unor minoritati culturale, aspecte tratate de Phillips atat in *Multiculturalism without Culture* cat si in *Gender and Culture*.

In sustinerea argumentului cum ca practicile diferite din diferite societati, conduc doar la un patriarhat exprimat in mod diferit si nu la un grad mai mic sau mai mare de patriarhalism al acestora, voi aduce in discutie crimele impotriva femeilor. In acest sens, Phillips arata faptul ca singura diferenta intre culturile vestice si cele non-vestice este reprezentata de faptul ca in primele barbatiiucid fostele sotii sau iubite (passion crimes), iar in ultimele barbatii sunt acuzati de crime de onoare (honour crimes), ce semnifica faptul ca au omorat orice persoana apropiata, sora, fiica, verisoara pe motiv de neascultare din punct de vedere al normelor restrictive sexual, ambele abordari contribuind la obtinerea unei pedepse reduse, in favoarea inculpatilor. Prin urmare, este necesara o abordare critica a culturii in raport cu femeile, deoarece altfel poate fi incurajata practica curtilor de justitie de a scuza crimele impotriva femeilor si de a diminua pedeapsa agresorilor, considerand ca aceste crime sunt normale in anumite contexte culturale, conducand din nou la infantilizarea membrilor acelui grup cultural. Phillips precizeaza faptul ca „in criticile aduse practicilor grupurilor minoritare sunt aduse in discutie principiile egalitatii si autonomiei care sunt de asemenea neglijate si incalcate si in societatile vestice”(Phillips, 2010, p.26, traducere proprie). Astfel critica poligamiei, a mariajelor fortate, a violurilor si crimelor din onoare conduc la falsa impresie ca in democratiile liberale lucrurile stau foarte bine, desi si in aceste societati femeile sufera din cauza inegalitatilor in ceea ce priveste plata pentru aceeasi munca, violurile si violenta domestica sau o reprezentare deficitara in forurile publice, justificate toate pe baza sexului.

Un alt tip de violenta impotriva femeilor este violul, care in comunitatea Hmong reprezinta ceea ce se numeste mariajul prin captura, practica prin care barbatul violeaza o femeie pentru a-si demonstra virilitatea, iar aceasta trebuie sa protesteze, sa se opuna, tocmai pentru a-i intari aceasta „virtute”. In anumite cazuri in care s-a practicat acest obicei, iar victima a depus plangere si agresorul a invocat clauze culturale, pedeapsa acestuia a fost diminuata. Totusi, asa cum multe organizatii de femei si teoreticiene feministe sustin, clauzele culturale intaresc ordinea patriarhala si supun interesele victimelor intereselor agresorilor. Clauzele culturale, din punctul meu de vedere, au fost percepute sau s-a vrut sa fie percepute gresit, atat de catre curtile de justitie, cat si de catre agresori, deoarece rolul acestora este de a

prezenta aspecte ale culturii grupului respectiv relevante pentru intelegerea cazului si nu pentru constituirea marturiilor culturale in scuze prin care sa fie evitata condamnarea agresorului sau diminuarea pedepsei acestuia.

Un aspect foarte interesant din aceasta perspectiva este prezentat de Phillips care mentioneaza faptul ca in cazul proceselor, atunci cand juriul sau judecatorul gasesc puncte comune cu agresorul, verdictul devine o modalitate de a recunoaste asemanarea si nu diferentierea. Astfel, cand rezultatele proceselor favorizeaza agresorii impotriva victimelor, si implicit, barbatii asupra femeilor, motivele tin de cultura dominanta si nu de cea minoritara. Phillips precizeaza ca „nu introducerea unor dovezi culturale reprezinta problema cu privire la tratamentul echitabil fata de femei, deoarece o astfel de proba are efectul scontat doar atunci cand rezonaza cu conventiile grupului majoritar” (Phillips, 2010, pp. 104-105, traducere proprie), in consecinta patriarhale.

In ceea ce priveste chirurgia genitla⁸ aplicata femeilor, observa Phillips, arderea sau eliminarea organelor genitale au fost practici intens criticate de feministele occidentale, care au esuat insa in a observa corespondentul din propriile societati in care se practica implanturi cu silicon sau infometarea voluntara ajungandu-se la bulimie si anorexie pentru conformarea la standarde generale de frumusetate. Aceste practici sunt la fel de distructive si probabil privite cu mare reticenta de femeile din diferite societati care sufera zilnic din cauza saraciei si a lipsei de hrana (Phillips, 2010. p.64).

In acest context, este relevant exemplul campaniei impotriva chirurgiei genitale la femei, din Senegal, campanie realizata la initiativa unei organizatii non-guvernamentale. Atunci cand fetele au fost intrebate de ce adopta aceasta practica acestea au invocat traditia si cultura, iar mamele lor, faptul ca nu se vor mai putea marita. Locuitorii au fost rugati sa semneze o data cand vor renunta la aceasta practica, iar in 1997 primul sat a renuntat complet la chirurgia genitla la fete, dupa care au urmat inca 13 si apoi inca 18 sate, iar in 1999 guvernul a interzis practica prin lege. Ceea ce se observa din acest exemplu este faptul ca schimbarea a fost adusa usor, iar faptul ca nu au renuntat la practica pana la momentul

---

⁸ Isabelle Gunning propune o abordare cu privire la chirurgia genitla feminina: sa te vezi pe tine însati în contextul tau istoric, sa te vezi pe tine însati asa cum te percep altii, sa o vezi pe cealalta în propriul ei context. Totodata Gunning recomanda utilizarea termenului de chirurgie genitla si nu mutilare genitla, pentru a exprima un ton mai neutru. (Phillips, 2010, pp.63-64)

respectiv nu denota atasament cultural ci pur si simplu dificultatea de a renunta la practica daca nu renunta si altii (Phillips, 2010, p.65).

In ceea ce priveste practicile casatoriilor aranjate sau fortate asociate in general cu comunitatile non-occidentale, acestea releva faptul ca multi tineri si tinere sunt fortati sau fortate sa se casatoreasca impotriva vointei lor deoarece nu au alte optiuni pentru a rezista acestor constrangeri. Nu au mijloace de subzistenta, economice, iar costurile alegerii dreptului la exit sunt foarte mari si vizeaza in special pierderea familiei si a sprijinului financiar si emotional oferit de aceasta. Totusi, casatoriile aranjate sunt practicate si in societatile vestice, numai ca in acest context, alegerea sau schimbarea partenerului se realizeaza in anumite cazuri in functie de preferintele parintilor in functie de sex, origine sociala, religie, rasa, considerente financiare samd. Spre deosebire de primul caz, al minoritatilor culturale, in aceasta situatie o casatorie aranjata este vazuta ca fiind cu adevarat autentica si ca reprezentand interesele tinerilor (Phillips, 2010, pp.116-117). Astfel ajungem din nou la opozitia intre culturile vestice si cele non-vestice, provocand dihotomia modern – traditional.

Prin urmare trebuie evitata afirmatia privitoare la faptul ca valorile si practicile unui individ sunt determinate de apartenenta la un grup cultural. Asa cum am demonstrat, cultura exista atat in societatile non-occidentale cat si in cele occidentale, iar faptul ca aceasta opereaza tot timpul pe un teren genizat, necesita vigilenta pentru a evita redescoperirea sau intarirea unor practici patriarhale.

2. Interactiunile culturale si efectele acestora asupra egalitatii de gen

Aprecierea culturii ca fiind supusa schimbărilor in timp, regenerării si referinirii sunt aspecte agreate doar de o parte din teoreticienii si teoreticienele multiculturalismului si feminismului deopotriva.

Dintre acestia, Anne Phillips, apreciaza faptul ca principiile drepturilor si echitatii apar si se schimba in timp, acestea exprima si legitimeaza anumite experiente parțiale ale unor societati sau grupuri particulare si tocmai datorita faptului ca aceste principii releva experiente si contexte particulare si a faptului ca reflecta interese de cele mai multe ori ale celor mai puternice grupuri, acestea trebuie sa fie in mod necesar deschise contestării, in vederea unei posibile reformulari si adaptari la noi contexte sociale si istorice.

O alta perspectiva este cea a Umei Narayan care sustine ideea schimbarilor si redefinirii culturilor, si care, prin urmare, contesta ceea ce aceasta numeste „package picture of cultures”, adica a tendintei de a vedea culturile drept pachete ambalate si sigilate, despartite unele de celelalte. Mai mult Raymond Williams aduce in discutie aspectul ordinar al culturii prin faptul ca aceasta reprezinta un canal prin intermediul caruia diferite organizatii sociale se dezvoltă si se reproduc. Anne Phillips completează aceasta imagine mobilă prin aprecierea culturii ca fiind într-un continuu proces de schimbare. (Phillips, 2010, p. 57)

Un model complex cu privire la interaciunile si caracterul schimbător al culturilor si al modului in care acestea afecteaza relatiile de gen il ofera Sarah Song. Aceasta porneste totodata de la criticile aduse unor teoreticiene feministe, care nu reusesc sa treaca de barierele interne ale grupurilor minoritatilor culturale. Astfel, Song remarca faptul ca Okin abordeaza doar cazurile de aparare culturala ce sunt aduse in discutie in societatile vestice de catre imigranti si de catre comunitatile religioase, iar Ayelet Shachar se refera la garantiile institutionale legale ce asigura autonomia asupra dreptului familial, in cazuri precum in India si Israel, pentru a arata cum acordarea unor drepturi grupurilor minoritatilor culturale si nu indivizilor din cadrul acestor grupuri, intervine in defavoarea femeilor. Song numeste aceasta perspectiva drept o imagine interna deoarece esueaza in a considera modurile in care statusurile de gen sunt conturate de catre interaciunile interculturale. (Song, 2008, p. 474)

Astfel, Song analizeaza modul in care relatia dintre gen si cultura este afectata de interaciunile dintre cultura majoritara si cea minoritara prin faptul ca acestea contribuie uneori la intarirea ierarhiei dintre sexe. Aceasta argumenteaza faptul ca normele si practicile minoritatilor pot ameninta egalitatea de gen dar ca situatia poate fi si inversa in sensul ca normele si practicile majoritatii pot pune in pericol realizarea egalitatii de gen in cadrul minoritatilor culturale.

Mai mult, Song considera ca identitatile culturale si culturile apar, se schimba si sunt mentinute prin interactiuni si lupte politice, iar perspectiva acesteia este intarita de cea a lui Jeremy Waldron, care a accentuat interactiunea dintre culturi criticand perspectiva statica cu privire la conservarea culturala a lui Kymlicka. Astfel, Waldron sustine ca „a conserva o cultura inseamna destul de des a face o un instantaneu favorit si a insista ca aceasta versiune trebuie sa persiste indiferent de costuri, in puritatea ei definita, indiferent de circumstantele sociale, economice si politice” (Waldron in Song, 2008, p. 475, traducere proprie).

Elementul inovator adus de Sarah Song vizeaza evidentierea faptului ca multe dintre conflicte sunt si intraculturale. Astfel, in modelul interactiunii dintre culturile majoritare si cele minoritare aceasta identifica trei situatii si efectele generate de catre acestea cu privire la relatiile de gen. In acest sens, in prima situatie normele generale de gen ale majoritatii sprijina ierarhiile de gen din cadrul comunitatilor minoritare culturale. Aceasta situatie de interactiune poarta numele de efect al congruentei. In acest caz normele de gen ale majoritatii pot sustine practicile sexiste, considera Song, din cadrul minoritatilor culturale. Spre exemplu, in cazurile mariajului prin captura agresorii au primit sustinere si aprobare, intelegandu-se faptul ca acesta este un aspect propriu culturii Hmong si de aceea au primit o sentinta redusa. Aceeasi situatie poate fi infatisata cu privire la uciderea sotiei pentru adulter in anumite comunitati minoritare, practica ce isi gaseste corespondentul in „crimele din pasiune”⁹ ce caracterizeaza societatile vestice. Song adauga faptul ca atata vreme cat „normele de gen partinitoare se gasesc in interiorul doctrinei si practicii legale, agresorii din cadrul minoritatilor pot continua sa gaseasca sprijin in practicile patriarhale ale legislatiei comunitatii majoritare” (Song, 2008, p. 482, traducere proprie).

In cea de a doua situatie normele de gen ale minoritatilor culturale contureaza practicile de gen ale majoritatii culturale: adaptarea practicilor patriarhale in comunitatile minoritatilor culturale poate avea o reactie inversa de intarire a inegalitatilor de gen in intreaga societate. Acest tip de interactiune e considerat efectul bumerang.

In cazul apararii culturale, agresori din comunitatea majoritara pot pretinde aceleasi drepturi de a invoca si de a li se lua in considerare motivatii precum ca au fost provocati sau ca au inteles gresit impotrivirea femeilor, victime spre exemplu in cazul violurilor. Adaptarea legala a practicilor sexiste in cadrul minoritatilor culturale, precum in cazul apararii culturale se poate intoarce impotriva incercarilor si luptelor pentru egalitate de gen din intreaga societate, conchide Song. Atunci cand curtile judeca intr-un mod care tolereaza practicile sexiste printre imigranti, acele cazuri pot valida practicile sexiste in intreaga cultura (Song, 2008, p. 482).

---

⁹ Atunci cand sotia sau iubita doreste sa divorteze respectiv sa se desparta, sau chiar dupa ce au facut acest lucru este ucisa de fostul sot sau iubit. Situatiile sunt totuși mai numeroase, iar aceasta definitie nu este una complexa, dar ajuta la conturarea unei idei asupra a ceea ce inseamna ”passion crimes”.

In cea de a treia situatie, Song sustine faptul ca atunci cand revendicarile de adaptare ale minoritatilor culturale sunt negate, precum in cazul poligamiei mormonilor sau a circumciziei femeilor, centrarea pe practicile patriarhale ale minoritatii culturale poate avea efectul de a distrage atentia de la ierarhiile de gen existente in cultura majoritara. Astfel, desi poligamia nu mai e mandatata de Biserica Mormonilor, totusi mormonii continua sa o practice, astazi fiind vorba de intre 20000 si 500000 mormoni fundamentalisti ce practica poligamia. Condamnarea diferitelor practici ale minoritatilor culturale distrage atentia de la practicile violentei domestice sau alte practici patriarhale din cultura majoritara. Aceasta situatie e denumita efectul de diversiune. Drept solutie, Song sugereaza ca normele si practicile majoritare trebuie analizate impreuna cu cele ale minoritatilor, macar pentru a depasi efectul diversiunii.

3. Concluzii

In concluzie, asa cum recomanda si Song, dintr-o perspectiva social-constructivista a culturilor, considerandu-le drept fiind interactive, nu omogene si delimitate asa cum pretind Okin si Kymlicka, „agresorul” atat in cadrul comunitatilor minoritare culturale ce interactioneaza si sunt in continua schimbare – perspectiva sustinuta de anumite tipuri de multiculturalism, cat si in cadrul feminismului, este reprezentat de patriarhat si practicile aferente acestuia. Patriarhatul devine astfel invizibil si este mascat de concentrarea eforturilor in cautarea unor solutii cu privire la disensiunile dintre feminism si multiculturalism, la dihotomia ierarhica occidentala – democratic, civilizata, centrata pe respectarea drepturilor omului si libertatilor fundamentale/ non-occidentala – nedemocratic, opresiv, necivilizat.

Bibliografie:

1. Benhabib, Sheyla 1999: *Comments on Shachar and Spinner-Halev: An update from Multiculturalism Wars*, in Joppke Christian, Lukes Steven (ed.) *Multicultural Questions*, Oxford University Press
2. Elson, Diane 2002: *Gender Justice, Human Rights, and Neo-Liberal Economic Policies*, in Molyneux Maxine, Razavi Shahara (ed.) *Gender Justice, Development, and Rights*, Oxford University Press
3. Kymlicka, Will 1999: *Comments on Shachar and Spinner-Halev: An update from Multiculturalism Wars*, in Joppke Christian, Lukes Steven (ed.) *Multicultural Questions*, Oxford University Press
4. Okin, Susan Moller, iulie 1998: *Feminism and Multiculturalism: Some Tensions in Ethics*, vol. 108, nr. 4, pp. 661-684
5. Okin, Susan Moller, octombrie/noiembrie 1997: *Is Multiculturalism Bad for Women*, Boston Review
<http://www.bostonreview.net/BR22.5/okin.html>
6. Nussbaum, Martha 2002: *Women`s Capabilities and Social Justice*, in Molyneux Maxine, Razavi Shahara (ed.) *Gender Justice, Development, and Rights*, Oxford University Press
7. Phillips, Anne 2002: *Multiculturalism, Universalism, and the Claims of Democracy*, in Molyneux Maxine, Razavi Shahara (ed.) *Gender Justice, Development, and Rights*, Oxford University Press
8. Phillips, Anne 2007: *Multiculturalism without Culture*, Princeton University Press, Princeton
9. Phillips, Anne 2010: *Gender and Culture*, Polity Press, Cambridge
10. Reingold Roni, Baraty Lea, mai 2009: *Feminism and Multiculturalism: Two Common Foundations for a Vision and a Practice of Transformative Social Activities and Education in Israel* in *Journal of International Women`s Studies*, vol. 10, nr. 4, pp. 53-64

11. Sachar, Ayelet 1999: *The Paradox of Multicultural Vulnerability: Individual Rights, Identity Groups, and the State*, in Joppke Christian, Lukes Steven (ed.) *Multicultural Questions*, Oxford University Press
12. Song, Sarah, noiembrie 2005: *Majority Norms, Multiculturalism, and Gender Equality* in *The American political Science Review*, vol. 99. Nr. 4, pp. 473-489
13. Song, Sarah 2007: *Justice, Gender, and the politics of Multiculturalism*, Cambridge University Press, Cambridge
14. Spinner-Halev, Jeff, octombrie 2001: *Feminism, Multiculturalism, Oppression and the State* in *Ethics*, vol. 112, pp. 84-113